

MŰVÉSZET ÉS IRODALOM A MAI ROMÁNIÁBAN

Irta: MIRON R. PARASCHIVESCU (Bucuresti)

A mai Románia értelmiségi földrajzának bemutatása, ahogyan azt a következő sorokban megkíséreljük, hisszük, többet fog jelenteni, mint holmi töredékes, vázlatosan odavetett utleírás, többet, mint a művészi jelenség egyszerű leírása; nem akarjuk elhanyagolni a jelentősebb fokozatokat, a végnek vagy kezdetnek nehézségeit a fejlődés folyamán, — a csúcokat és mélységeket. Hasonlóképp nem akarjuk elhanyagolni a román művészeti és irodalmi fejlődés folyamatának meghatározóit, az okozati viszonyokat és egymásra ható függőségeket sem. De különös érdeklődéssel foglalkozunk a kulturális életünk fejlődése során jelentkezett hatásküszöbökkel, a más kultúrákat érintő, találkozó pontokkal. Mert általában bármely kultúra részére sorsának alakulására és különösen a mi kulturánk sorsának kialakulására ezek a pontok a legjelentősebbek és leghatározóbbak.

A jelen sorok nemcsak fejtegető, hanem magyarázó kísérlete is a lomra segítéséhez.

Tudjuk, hogy valamely, társadalmi jelenség mutatkozásánál és fejlődésénél az objektív és szubjektív tényezők egyformán jelentős mértékben működnek közre. *Waldo Frank* amerikai író a párizsi kulturavédelmi kongresszuson, 1935 nyarán, nagy beszédet tartott (teljes egészében közölte az *Europe* folyóirat) és ebben a beszédben ritka értékű bírálatot mondott az európai írókról. Nem hangozhatott el anélkül ez a beszéd, hogy gondolkodásra ne készítette volna az igazi kultúra, a kulturális élet teremtő szellemeit. *Waldo Frank* kimutatta — szigorú pontossággal — azokat a téves és nagyon sokszor céltalos magyarázatokat, amelyeket a modern kultúra egyes képviselői *Marx* bizonyos írásszövegeihez fűznek. És ezeknek a kulturális személyiségeknek egyik legfőbb bűne a tömegek homályos, mélyről-jövő lelki törekvéseinek az elhanyagolása, vagy legjobb esetben mellékes dologgá alacsonyítása. Ez az ignorálás a tömegakaratot, hitet és vágyat s a személyes lendületet semmisítette meg. Azt a lendületet, amely azután félrevezetve és demagóg módon kihasználva nagyban hozzájárult némely országban a fasizmus uralomra segítéséhez.

Waldo Frank véleményét teljes egészében aláírja az értelmiségiek többsége. Anélkül, hogy idealista ítélőpont volna, ez a vélemény nagyban hozzájárul a materialista dialektika ismereteredményeinek gazdagodásához és módszerének kibővítéséhez.

Mert — ugyancsak *W. Frank* szerint — a társadalomnak, mint „teljes testnek” kell kifejlődnie* minden szükséges: gazdasági, politikai, etikai, lélektani tartozékaival egyetemben.

A mai román kulturáról beszélve ezért kell és szükséges azt nem önmagában, mint független valamit tekinteni, hanem, mint egy régebbi törzskönnőn nőtt hajtást, ahol azonban a törzs még maga is növekvőben van.

Hogy a román művészet és írás mai megnyilvánulásai milyen mértékben törölmetszett, igazi sarjak, azt majd meglátjuk. Főleg azonban meg akarjuk mutatni azokat a hamis vagy már elszáradt hajtásokat, melyek élődsi módon, még mindig tapadnak a román kultúra fiatal törzskövéhez.

* Hiba volna itt csak organicizmust látni, mint *Spencernél*. Sokkal több annál: a legújabb lényegű dialektikus materializmus egy kifejlődött, meg bővült dialektikus materializmus, a ma még alakulóban lévő új-humanizmus megfogalmazása.

A mult:

Nem beszélhetünk anélkül a modern román költészetéről, hogy a *Văcărescu-akái* ne emlegessük, nem beszélhetünk a román regényről, hogy figyelmen kívül hagyjuk *Niculae Filimon*, nem beszélhetünk a színházról, hogy legelsőknek meg ne nevezzük *Matei Millo-t*; a mai román festőművészetéről sem beszélhetünk *Tătărescu* megemlézése nélkül.

Mint az érme, ezek az adatok kétoldali nézőpontbóli teljesekek és értékesek csupán: *Bizánc*tól függetlenül nem beszélhetünk az *egész román irodalomról*. A román színház kezdetét *Vasilcă-nál* és a betlehemesjátékoknál kell keresnünk. Ugyanígy nem beszélhetünk pl. *Marcel Iancu* festészetéről, hogy az erdélyi parasztok üvegfestményeit, vagy a parasztszőnyeget meg ne említsük.

Epek az említések, bár hosszúak, nem voltak fölöslegesek; a kultura eme két arca így jelentkezett és ma újból teljes mértékben jelentkezik a román kultura legnyiltabb, leginkább vizsgált vonalán. Ez a két arcvonal az ugyanazonosságig egyezik a társadalom két osztályának vonalával.

A kultura — mint a világ minden más részén is — az uralkodó osztály sajátja volt; ez a körülményi nem akadályozza meg a népi kultura formális jelenlétét. A hivatalosan előmozdított és támogatott kultura — a kultura, mint felül építményi uralmi fegyver — azonban a polgárság szolgálatába állított, ez osztály izlésének és szükségleteinek megfelelő kultura volt. És amikor ez a polgárság meg akarta teremteni a kulturális demagógiát — megalkotta a siralmas „népi” irodalmat, amelyben a tudatlanság az álnoksággal vegyül, — ahol a polgári író a maga sajátos logikájával és érzései szemszögén keresztül írja le a jobbágyok életét, melyet csak az udvarház tornácáról s a sétatalkocsi üléséről ismer. Ám a román polgárságnak viszonylagosan rövid az életkora; a legtöbb száz esztendő; irodalma hasonlóan csak a folklorból tudott — s még ma is ebből tud — irodalmi elemeket szállítani a műformák számára. A művészeti hagyomány a folklorra és tolmácsolóra támaszkodik: *Creanga-ra*, *Eminescu-ra* *Cosbuc-ra*. Az 1860-1890-es évek, a megemésztetlen idegen formák és politikai behatások korszakának képviselője Caragiale, aki állami életünknek egyik legjelentősebb történeti korszakát öleli fel műveiben és egyéniségében.

Az 1848 és 1900 közötti évek íróinak többsége inkább a történelemhez, mint az irodalomhoz tartozik.

A modern művészet és irodalom:

Ahogy a román polgárság politikai és gazdasági életét rendre befolyásolta a Kelet és a Nyugat, ugyanúgy a polgárság kulturája magán viseli az idegen befolyások és hatások nyomait. Nem vád ez, amit állítunk, mert hiszen ez az idegen befolyás termékenyítőleg hatott a román irodalomra és művészetre s a román művelődés fejlődésének gazdagabb és erőteljesebb korszakát nyitotta meg.

Sajnos, az idegen irodalmak befolyása alatt irt értékes művek alkotóit az ujjainkon is megszámlálhatjuk. Lehet, hogy éppen az **Eminescu** legnagyobb érdeme, hogy az idegen, főleg a germán hatások roppant tömegét őseredeti román alapba tudta beleágyazni.

Ezzel szemben az utolsó 35 esztendő irodalmára és művészetére nem volt termékenyítő és a tömegek szempontjából jóhatású az idegen befolyás.

Ilyen volt (és ez a; volt nem 25 év, hanem szinte két évszázad!) *Ion Minulescu* francia import-költészete; ez a költészet, néhány vi-

szonylagosan kitűnő hangzásu Laforgue, Maurice Boukay, Verlaine és — ritkábban — Rimbaud fordításon kívül, nem adott sokat. Más érdeke nem is volt, mint hogy késleltette az olvasók és a fiatal költők előtt a költészet új irányainak s lendületének ismeretét. Ion Minulescu az osztályköltészetet jellemző verseket adta: a muzsikáló formát, az édesen hangzó szimbolizmust, a fülre kellemesen ható hangzókat — egyszóval, a jó emésztés zenéjét és a vitrin-költészetet.

Am a polgárságnak nemcsak vitrin-lirizmusa van. Szereti, hogy mint némely perverz szeretőt, néha meg is ostorozzák. Tudor Arghezi, aki volt szerzetes, társadalomtudós, volt fegyenc és akiből költő és az uralkodó osztály hivatalos írója lett — mint maga mondja — a tömegből, a „ganaj”-ból vett igével ostorozza. Ez a szintetikus és analitikus értelem által vezetett stílus a román modernizmus első kísérletét eredményre valósítja meg.*

Tudor Arghezi mellett megjelenik Ion Barbu, a nyelvünkkel rokon, keleties árnyalással, különös lírai algebrai vonatkozásokkal, a ráolvasó és kántáló énekek ritmikus zenéjével, kimerítve „a vers a versért” minden módozatát: verse független, elvonatkoztatott, sterilizált.

A szimbolizmus — a hanyatlásnak ez az irodalmi formajelensége — egy Ion Minulescunál szerencsésebb képviselőre is akadt. Gr. Bacovia személyében, akinek *Plumb* (Ólom) című kötete egy a vidékbe és a versekbe belefűlő költő vegetatív, rothadt, mély szomorúságáról tanuskodik. Láthatára az „ür” és a vágóhidak hollómadarai. Mint a kispolgárság vidéki élete, Bacovia költészete is szomorú és kétségbeesett.

Lucian Blaga-val és *Aron Cotrus-sal*, Erdély modern lírájának képviselőivel zárhatjuk az utolsóelőtti óra költőinek sorát.

Blaga orthodox, misztikus, egészében metafizikus s ezáltal: az erdélyi parasztsztyál lélektanával terhes; e lélektant teljességében nem kárhoztathatjuk akkor, ha tudjuk, hogy Horia és Dózsa György lélektanától nem sokban különbözik. Aminthogy a tárgyi állapotok sem nagyon különböznek az erdélyi parasztrevolúciók állapotaitól

Aron Cotrus *Muresanu* és *Octavian Goga* lírájából, a robotos, lázadó lírájából indul; (szándékos vagy szándéktalan) demagógiával telített költészet az övé, amelyben a nacionalizmus a szocializmussal ölelkezik, szinte a hitleriádához méltóan.

Ezekkel az évtizedünk előtti költőkkel együtt (akik jelentős lépés előre és tényezők az utóbbi idők művelődésében) meg kell említenünk a lírájukra ható idegen befolyásokat is. Vagy — más szóval — a idegen művelődési áramlatok meghonosodását Romániában.

Mert, ha Tudor Argheziben egyáltalán nem ismerhetnők fel az idegen hatások erét, - Mallarmé-t Barbu hasonította át a román lírába, - Blaga színműveiben és filozófiai írásaiban valószínűleg először érvenyesíti nálunk a megfelelő alapossággal képviselt freudista pszichoanalízist. Bacovia — anélkül, hogy erőteljes személyiségéből valamit is veszítene ezáltal — a román Verlaine-nak nevezhető.

Ezek a hatások, ismételjük, távol állnak attól, hogy vádat jelentsenek, inkább érdemül említjük; a régiség gazdag talajába ültetett fiatal oltványok kulturáját jelzik. Alig innen, ettől az időszaktól számíthatók azok a költők, akik a fejlődésben újabb lépést jelentenek, más és gazdagabb lehetőségeket. Századunk prózairodalmát tegnapig, szintén alig né-

A Cerna, Iosif befolyását először a fiatal kritikus esztéta, Eugen Ionescu mutatta ki. Arghezi rövidlátó csodálói által üldözve, az idők folyamán E. Ionescu bizonyította állításai jogosultságát.

hányan képviselik: Mihail Sadoveanu, a mult történetének írója, a parasztság és a kispolgárság romantikusa, Ionel Teodoreanu, a serdülő kor irodalmának képviselője, a román Cocteau, akinek műveiben **őszi módon**, szilvapálinkával vagy barackbefőttel végződnek a **konfliktusok**, nincs bennük semmi tragikum, semmi mélység, azután Cezar Petrescu, Bourget s B. d'Aureville örököse, a polgárság hanyatlásának siratásában Filimon folytatója. Camil Petrescu, egy egész nemzedék mentora (közbevetőleg mondva, cseppet sem ragyogó) viszont Marcel Proust-t honosította meg Romániában. Szándékosan hagytam utoljára Liviu Rebreanu szőke és energikus figuráját, aki *Ion* című hatalmas regényében — és *csakis itt* — epikai erejének teljességében mutatkozott be az erdélyi paraszt bemutatásával.

A kritika Taine hűségese tanítványával, *Maiorescu*-val kezdődött és *Dobrogeanu-Gherea*-ban teljesedett ki, aki a történelmi materializmus szempontjait alkalmazta, anélkül, hogy (lehet, a korszakra jellemző) sajnálatos megalkuvásról lemondott volna, — csúcspontját érte el *Constantin Stere*-vel, a volt „narodnik”-kal, a besszarábiai szociológus és kritikussal, a *Viata Românească* megalapítójával, akinek működése — ma már csökkenőben — nagyban hozzájárult a romániai demokratikus áramlat megnövekedéséhez; a régi kritika napjainkig folytatódott a didaktikus bírálat búsképű lovagjával, *Mihalache Dragomirescu*-val, majd *Eugen Lovinescu*-val, akinek impresszionizmusa hátrányosan befolyásolta egyéb kritikai **képességeit** végül pedig *P. Perpessicius*-sal, aki inkább esszéistának, mint kritikusként nevezhető.

A XX. század szépirodalmától nem különbözött az utja a képzőművészetnek sem. Az 1900 utáni képzőművészet legkiválóbb alakjai: *Camil Ressa*, *Iser*, *Th. Pallady*, *G. Petrescu* ma is folytatók — *Corot*-tól *Matisse*-ig és *Duffy*-ig — a francia festőművészet hazai földbe való átültetését. Még a nemrégiben meghalt nagytehetségű *N. Paciurea* sem menekülhetett a szinte kizárólagos Bourdelle és Rodin hatások alól.

Mindeddig azt a következtetést vonhatjuk le, amit André Gilde formulázott meg a már említett kongresszus alkalmával: „az irodalomnak és művészetnek nemcsak tükörként kell szerepelnie, hanem bírálnia, javasolnia és tájékoztatnia is kell.” Vagyis segíteni a társadalom előretörését. Lehet, hogy különösképpen ezért vannak előtérben Eminescu, Caragiale, Arghezi és Rebreanu: ők voltak itt az **elsőek, akik bíráltak, javasoltak és tájékoztattak**. A többiek megelégedtek a sajátmaguk képének másolásával, avagy a tömeg képét vetítették torzul.

Ma:

A javasoló, bíráló és tájékoztató irodalmi és művészeti működés korszaka azonban tulajdonképpen csak **most néhány** éve kezdődött.

Ne feledjük el, amit már kezdetben emiittem: a kulturaként szereplő hivatalos irodalom és művészet kizárólag polgári volt. Még e művészet kebelében kitört lázadások is polgáriak voltak, így a mindenféle, még a „nemzedékek közötti” összeütközések is. Alapjában a régi história ismétlődött: a fiatalok az **öreg**ek helyét akarták elfoglalni. S amikor jólfizetett állásba jutottak: a fiatalok a nekik már nem **ésszerű** lázadó szellemet elfojtották magukban.

Ez a rövid magyarázata a Bucuresti szívében ezelőtt három évvel feltűnt „irodalmi-művészeti-filozófiai” *Criterion* csoport **megjelenésének**, amely — egyforma könnyedséggel — Bergsonról, Leninről, Gideről vagy Proust-ról tartott előadásokat. A modern román kultúra e „forradal-

mának" ugyanaz volt a jellege, mint az előbbinek, az 1848-asnak: az idegen formák importja. Ezeket a formákat próbálták a román lélekhez alkalmazni. Így a profétikus velleitású esszéista és regényíró *Mircea Eliade* Indiában kereste az élet értelmét. Onnan visszatérve írt egy átlagos értékű könyvet és egy nagyon hiányos tanulmányt.

Petru Comarnescu, M. Eliade testi-lelki jóbarátja megismételte barátja példáját, csak: más földrajzi sikon: ő Amerikáról írt.

Az utóbbi évek lírája jelentősebb tehetségeket vetett felszínre, akik — valamennyien — egyazon vizekben, elvontságokban, keresettségekben s kikerülhetetlen hatásokban veszttek el. Ilyenek voltak: *Paul Sterian*, aki a modern orthodoxizmus lírájával kísérletezett, *Dan Botta*, aki mindent kivont Mallarmé-ból, amit csak románra átültetethetett; *Const. Lucretia Vâlceanu*, a modern Cosbuc, aki hatalmas lírai tehetségként robbant ki, hogy alig husz költemény után, — mint látszik, véglegesen — az újságírást válassza életcélul; *Zaharia Stancu*, *Sandu Tudor*, *Eugen Ionescu*, (akinek Jammes-i költészete esztétikai tanulmányoknak adott helyet) — s végre a legutóbbi idők poétái, a költészet hivatalos elismertjei, megtevesztők és megtevesztettek: *Horia Stamatu*, *Virgil Gheorghiu*, *Simion Stolnicu*, *Stefan Baciu*. Ezek — talán a kétségtelenül tehetséges Virgil Gheorghiu kivételével — sem nem folytatnak semmit, sem új utakat nem találtak a tömegek felé; a kalitkában tartott maradakhoz hasonlóan őket is táplálják és kultiválják azokkal a kegyekkel, amelyekkel minden hivatalos kultúra rendelkezik. Olvasóik száma legfőljebb háromszáz, beleértve ide barátait és az irodalmi bírálókat is. 1926 körül néhány Párizsból hazaérkezett költő és festő — Tristan Tzara, Bréton, Aragon hívei — a modern művészet és költészet nemhivatalos csoportját alakították meg. A *Contimporanul* című folyóirat köré is hasonló irányú fiatalok gyűlekeztek. Mindkét csoport tagjai: *Ilie Voronca*, *Ion Vinea*, *Ion Barbu*, *Barbu Brezeanu*, *B. Fundoianu* (ma, Benjamin Fondane), *Dem. Urmuz*, *Stephan Roll*, *Geo Bogza*, *Virgil Gheorghiu*, *Aurel Zarembă*, *Marcel Iancu*, *Milita Petrascu*, *Merica Ramniceanu*, *Victor Brauner*, *M. H. Maxy*, *B. Herold*, *Al. Dumitriu-Păusesti*, *S. Perahim*, *Gherasim Luca*, *Aureliu Baranga*, *Sesto Pals*, *Paul Păun*, *I. Wittner*, stb. Valamennyit ugyanaz a szellem fűti a társadalmi rend ellen, de ez a szellem — egyúttal a láthatárunk végét is jelzi, művészi formáikat is meghatározza. Könyveik, kiadványaik révén — *75. H. P.*, *Unu*, *Alge*, — bálványromboló-rohamot kezdettek, s a meglévő művészi formák helyébe a maguk szürrealista lényegű irodalmát, költészetét és képzőművészetét akarják behelyettesíteni. Az ő „lázas a lázadásért” aktivitásukból mégis születtek maradandó művek: Barbu, Vinea, Voronca, Fundoianu, Bogza, Milita Petrascu, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Victor Brauner — mind olyan nevek, amelyeket nyilvántart a modern román művészet, amely sajnos, szintén a polgárság művészete.

A „modernisták”-kal egyidejűleg megjelentek az irodalmi folyóiratok polcán az ifjú román marxisták is *Veac nou* (Uj Század), majd később *Bluze Albastre* című folyóirataikkal. E fiatal marxisták: *Ghiță Ionescu*, *Radu Popescu*, *Alex. Sahia*, *Haig Acterian*, *Alfons Adania* és a náluk idősebb professzor *Ilie Cristea*.

A román szürrealizmus 1932-ben megbontódva — a csoport egy része a politikai baloldalra tolódott, — „elárulta” az elveket, mint Benda mondaná a valódi revolutív szellem, a haladó kultúra javára.

Ma, amikor a polgárság fiatal lírikusai 25. évük elérésével kimerülnek, amikor a regény épűgy, mint a képzőművészet tisztán az importból él, a mi nemhivatalos (és igaz) kulturánk nagyon sokat vár *Paul*

Păun, Virgil Teodorescu, Al. Voitin költészetétől, a prózában pedig Alex. Sahia-tól (akinek könyve, az U. R. S. S. Azi messze felülmúlja az eddigi szovjet-beszámolókat), Gherasim Luca-tól és Săntan Gh. Tudor-tól, valamint Ghită Ionescu, Radu Popescu, Ilie Cristea, stb. filozófiai és más tanulmányaitól és S. Perahim és Drăgutescu festő-tehetségétől.

De a polgári kultúra válsága már első látásra fölismerhető a bírálathatban. Az olyan elmék, mint Eug. Ionescu és olyan erőteljes kritikusok, mint Pompiliu Consiantinescu, Serbăn Cioculescu, Vladimir Streinu, Gh. Călinescu csak légüres térben csapkodnak, sivár utakon tévelyegnek.

Az értelmiségiek tisztulása egyre határozottabban, egyre akutabban válik életszükséggé. Ez viszont a baloldalt jelenti: tisztulás alatt — kis licenciával — a jobboldal bomlását is értjük.

A román fasizmus irodalmi táborában sok fiatal s még több öregebb író található. Octavian Goga, Dragos Protopopescu, N. Crevedia, Nae Ionescu, Panait Istrati (+), Radu Gyr, Emil Cioran, Grigore Popa, Vasile Lovinescu, Mircea Eliade, Octav Sulutiu, Dan Botta, Ion I. Cantacuzio, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Mihail Sebastian, Mihail Polihroniade, — ime a romániai fasiszta kultúra reprezentatív nevei. A másik oldalon viszont, velük szemben: Ilie Cristea, prof. P. Contantinescu-Iasi, Teodor Bugnariu, Eduard-Coroiu Mezincescu, G. Ivăşcu, Ghiția Ionescu, Radu Popescu, Mateiu Socor, Al. Sahia Paul Păun S. Perahim, Gherasim Luca, Virgil Teodorescu, Badea Marinescu, Const. Micu, Ion Stancu, Al. Voitin, I. Felea, I. R. Somuz, Alexandru Lazăr, Adrian Schileru, Vladimir Dumitriu, Scarlat Callimachi, Stefan Roll, Ion Th. Ilea, Drăgutescu festőművész, stb. utóbbi írók és művészek, három kivételével, még nem érték el vagy nem haladták meg a harminc évet. Közismertségük nem annyira nagy, mint ellenfeleiké, nem örvendhetnek olyan hivatalos támogatásnak és terjesztésnek, mint amazok.

Színház:

Végül illő, hogy mondjuk néhány szót a színházról is. De úgy működése, mint minősége szinte semmi. A román színház csak, mint könnyű műfaj, vagy mint kereskedelmi vállalkozás létezik. Amikor kulturára törekszik (N. Iorga esete) meddő oktatássá válik. Talán csak Lucian Blaga színházi tanulmányai ölelnek fel súlyosabb nevelő hatása és mégis művészi kérdéseket.

A fiatal rendezők közül csupán Haig Acterian és Sandu Eliad kíséreltek meg színházi újításokat. A többiek csak muló eredményekre, főleg kasszasikerre törekedtek. A színészek helyzete pedig egyenesen tragikus. Hogy ne prostituálódjék, az értelmesebbnek, az igazi drámai tehetségnek a határon túl kell keresnie megélhetését, mert a román színház kikerülhetetlen vándor-ripacskodásra ítéli. A nagy színésznők, mint Dida Solomon, vagy Chr. Eterle esetei bizonyítják.

Akad mégis Romániában a művészethez hű, igazi színházi rendező, Jacob Sternberg zsidó költő, aki évenként egy-egy pompás jiddis-nyelvű művészi revút rendez. A siker igazolja, hogy a közönség egyáltalán nem idegenkedik az új művészi formáktól és izlését csak néhány színész és színigazgató züllesztette le.

Most két éve egy fiatal színészcsoport — a lehetőségek keretein belül — megalkotta a „Tizenhárom és egy” drámai együttesét. Egy nyomoruságos teremben léptek fel, egyetlen banijuk sem volt felszerelésre. Ferdinand Bruckner, Marcel Achard egy-egy darabját játszották és Molière-t modern átdolgozásban; a további szereplésről azonban le kellett mondaniok. A bevétel még a maszkirozás költségeit sem fedezte.

te. Két nevet jegyezzünk ide: *Ion Dămian* és *Jules Cazaban* nevét.

Visszatekintve a román irodalom, színház és képzőművészet fentebbi rövid ismertetésére felvethetjük a kérdést: milyenek a román kultúra lehetőségei a jövőt illetően? Ha a kulturát, mint a társadalmi élet és fejlődés jelenségét, mint a társadalmi formákból születő és azokat befolyásoló tényezőt fogjuk fel, úgy azt válaszolhatjuk, hogy a román kultúra a bizonytalan egyensúly állapotában van. Az irodalmat animáló jobb- és baloldali áramlatok közt ugyanis a semlegesség, a polgári demokrácia felé való törekvés elég széles zónája, terül el, melynek képviselői — előbb-utóbb — az osztályok harcában győzőkhöz csatlakoznak. A kultúra ingadozó kispolgárainak nevezhetnők ezt a réteget.

Ha a lakosság egy részének a hitlerista propaganda és a kormányon levő pártok által elősegített fasizálódását tekintjük, úgy pesszimiztikusan kellene a helyzetet megítélnünk. Ám, ha tekintetbe vesszük *Waldo Frank* e tanulmány elején idézett megállapításait, úgy a következő végkövetkeztetésre jutunk: 1. Románia, mint Európa legtöbb országa, nem ment egységes, szerves fejlődésen keresztül; 2. az egész társadalom s különösen a kultúra sorsa jórészt attól függ, hogyan ismerik fel a művészek, — akik a haladás tényezői s a szerves egység előharcosai tartoznak lenni — történelmi feladatukat.

Romániában is megtaláljuk az új kor előcsapatát. Ennek az élcsapatnak mident el kell követnie, hogy ügyét diadalra vigye. Hisz, amint *Marx* mondja: „az emberek maguk csinálják történelmüket.”

A MAI ROMÁN IFJUSÁG

Irta: GHIȚĂ IONESCU (Bucuresti)

Romániában, néhány esztendő óta új mozgalom kavarta fel a mindenféle külhatások révén zavarossá vált, majd az idők folyamán lassan leülepedett vizeket. A nemzeti és személyi méltóságérzés nem valami új, de annál indulatosabb jelszavakat dobott felszínre. Ha csak szomorú politikai személyiségekről volna szó, akik egy emberélet rövid szakalattal is találnak időt a mindenféle, más-más formában való megjelenéshez, akkor ezeket a dolgokat meg se kellene említenünk. A román politikának sohasem voltak kiválóan hősiességek, sohasem volt egyetlen eszmei célra, egyetlen küzdelmi vonalra irányuló tiszta akarat, úgyhogy ez az új és kollektív politikai történet, nem lep meg és nem szomorít el bennünket. De mindenki tudja, hogy ebben a mozgalomban benne van egy másik érdekelt fél is, e mozgalmat a valóságban meghatározó és szülő tényező; a román ifjúság.

A román fiatalságnak a politikai porondon való állandó, sőt sokszor túlzott szereplését nem késtek egy vagy más módon kommentálni. Azt mondták egyrészt, hogy ez a hanyatlás és az összes társadalmi osztályok elpolitizálódásának a jele, ahelyett, hogy ezek az osztályok kizárólag alapvető foglalatosságaik keretében maradnának; másrészt pedig azt mondták, hogy ellenkezésképpen: ép' az ország" ujjászületését jelenti, az ország egyre jobban érzi az élet-erek fenyegető elmeszesedését és ezért legfiatalabb sejtjeihez, vérének legforróbb részéhez folyamodik, hogy megújítsa vérkeringését s visszaadja a pulzus